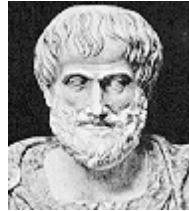

ADAMEC JIŘÍ
FILOSOFICKÝ SEMINÁŘ
KATEDRA TEORIE

BÁSEŇ A JEJÍ PROŽITEK

VÁNOČNÍ VYDÁNÍ

Jiří Adamec

Brno 2023

**BÁSEŇ
A JEJÍ PROŽITEK**
VÁNOČNÍ VYDÁNÍ

Jiří Adamec

© Jiří Adamec
Filosofický seminář – katedra teorie
IČ 105-48-629/158

Předkládaný text nemá redakční úpravu a korekturní zpracování. Tímto se omlouváme za případné tiskové nedostatky, které mohly uniknout naší pozornosti.

Mým rodičům

*Poesie „říká“ věci, které srdce skrývá
a duši nesmlouvavou pravdou
svoji, rozechvívá*

Poesie, jak se dnes vžilo, má býti jen o verších. Přesto v mnoha literárních či dramatických žánrech, kam báseň pronikla a proniká, zůstalo její torzo schůdné, i když žádný verš neobsahuje. Co je tedy báseň, zůstává ještě dnes předmětem diskuse, a to zejména diskuse o vkusu. Mnohdy se za báseň považují už jen slova „krásně“ seřazená v takový celek, který jen pěkným pojmoslovím ukazuje, na beztak obyčejnou každodennost. Jindy je básní i prósa, dotvářející obraz této skutečnosti, popřípadě veršotepectví, kde žádné slovo neunikne jejímu harmonisování pro výpověď toho, co se má státi předmětem sdělení. Jsou však básně a poetické celky, kde se prozrazuje víc než jen to, co bylo právě řečeno. Je to filosofie a psychologie básnictví, tedy myšlenka a její prožitek. Pojdme se nechat unášet touto ideou, a sice, že básnictví je prožitek na původně racionálním základě, rozvíjených intuitivních sebepřesahů. Pojdme se pokusit vyjavit v básních to, co dávají člověku, vzhlížejícímu na ně ze svého vrchu, a tím jest hloubka básnictví. Hledáme v ní vždy kouzlo jejího obsahu, sdělovat víc než jen to, že věci pouze jsou. Skutečné básnictví totiž, ozvláštňuje samozřejmé bytí, nesamozřejmostí způsobu jeho podání.

PRVNÍ ČÁST
ZE ZDROJŮ PRADÁVNÝCH

§1. PROČ JE BÁSNICTVÍ SOUČÁSTÍ NEJSTARŠÍCH VÝKLADŮ BOHA, SVĚTA A ČLOVĚKA?

Patrně to byla krása slova, kterou se v raných počátcích myslitelského úsilí, pokoušeli filosofové uchopit jsoucnost, aby mu tak poskytli neochvějnost bytí, která zde přetrvávala ještě z dob mytologie. Navíc, ve verši i sebevzdálenějším, měl setrvat moment věčnosti hodnoty jejího obsahu:

*Zeus, blesk jasný, se první zrodil a poslední bude,
Zeus je hlavou i středem i dovrшитelem všech věcí,
Zeus je základem země i základem hvězdného nebe...*
(In: **Zlomky před Sokratovských myslitelů, Praha 1962, str. 25**)

Báseň podněcuje k prožitku bytí. Jejím přičiněním se existence stává snesitelnější. V básni přebývá člověk naplněn existencí, o jejíž přítomnosti ví ze tří stran: *počátku, přítomnosti a budoucího*. Báseň spojuje člověka s časem v němž přebývá pln naděje. A tou, jest on sám. Jen v básni, která promlouvá z oněch tří stran, se člověku může vyjevit bytí v existenci. Tedy v průběhu událostí, které se sice staly obrazem (*slovem*), zato však obrazem pravdivým, nesmlouvavým, obrazem v události konkrétního života. Prožitek ukládá v básni nutkavost k vnitřní spoluúčasti. *Zeus, blesk jasný...*, se zde stal náhlostí bytí. V úžasu nad tímto *z j e v e n í m* může se člověk pocitově účastnit velkého divadla světa: *první se zrodil a poslední zůstane...*; a kde jest místo člověka? Na počátku, uprostřed nebo je jen poslední instancí božské libovůle? Tomu všemu je báseň nakloněna. Přitakává přemýšlivosti a ukládá směr pro vědění. Nutká k tvořivosti nápadů, jejich spojení a slovnímu podání. Ve verši: *poslední bude / hvězdného nebe*, vyznačuje báseň věčnost tohoto bytí. Ten, kdo v zásluze o své prvenství zůstane poslední, toho přijímá i nebe.

Když *báseň veršuje*, sílí tak moc myšlenky. Veršem myšlenka zapadá do svého přesně vymezeného místa. Jednou z nejméně dobrých věcí, které člověk nemá rád je, když neví, jak umístít myšlenku, ba, kde myšlenku hledat. Člověk je pln - myšlenkových ztrát.

Stejně, jak člověk ztrácí, už-už nalezené myšlenky, postrádá odvalu k jejich znovunalezení. Nejde tu o ztrátu paměti. Běží zde o opomíjení důležitosti, myslet ze sebe sama. Zpravidla to, co se vytrácí je myšlenka, která přišla odněkud z vnějšku, s níž se chce člověk ztotožnit. Nejsou-li myšlenky vyjádřením sebe samých, tedy výsledkem vlastní tvořivosti, potom většinou vědění upadá do zapomenutosti, chaosu a nepřehlednosti. Přehrabovat se v myšlenkách vnějšku není, bůh ví jak, přínosný podnik. Vědění se stává věděním, pakliže obsahem se stal výsledek pocházející z vlastních zdrojů.

Zeus je hlavou i středem i dovršitelem všech věcí...; a proč by tím vším měl být nakonec jen Zeus sám? Sebevědomí Řeků se neslo za horizont tohoto božství, přitakáním božskosti, nebo i jen její nepatrné části člověku (např. - Odysseus).

A tak se básnictví při vší úctě k jeho nadřazenosti, přeci jen odráží ve svém obsahu jako *míra všech věcí (Protagorás)*, která náleží člověku a nikomu jinému. Bohové jsou obrazy toho lepšího Já člověka, po němž touží směrem k vlastní nesmrtelnosti, slávě a egoismu. Pak ani věky nezabrání tomu, aby z této instance, vyšlo na jevo, že: *Svět je moje představa* (A. Schopenhauer), plná touhy, po absolutním zůstavení všeho s čím se jedinec stýká. A tím jest *bůh, svět a on sám*. Básnictví básní jsoucno. Vyjevuje skryté možnosti bytí. Zústavuje člověku fantasii v reálných mantinelech existence.

§2. BÁSEŇ A JEJÍ NARATIVNÍ VÝZNAM

Člověk žije příběhem. A stejně jako se o něj zajímá u sebe samého, rovněž tak příběhy akceptuje v mezilidském prostoru. Zajímá se o životaběh kohokoli a žádá si od jeho poznání pochopení celku. Člověk jest svým vlastním průběhem událostí. Jejich srovnáváním se sebou samým může potom nahlížet na vlastní existenci v rozdílu těchto obsahů, stejně jako jejich ponaučením.

Nejurčitěji se tento příběh dostal do mytologických obrazů, stejně jako před tím ještě do prvotních jeskynních maleb, znázorňujících průběh lovu. Zde si příběh uchovával dodnes fascinující atmosféru, napětí, popřípadě vítězství, pakliže byl lov úspěchem jednotlivce nebo skupiny. V mytologických obrazech se příběh manifestuje zejména morálními pravidly. Bohové, démoni, andělé, duchovní bytosti různého řádu a hierarchie, zde zažívají většinou stejné osudy, jaké zažívají lidé. Jejich popis má platit za nepopěrnou pravdu a mnohé z toho, co tyto příběhy komentovaly, stalo se následně předmětem zvykového práva.

Vedle těchto narativních výpovědí člověka o svém vnímání a chápání světa z jeho každodennosti, je tady ještě zvláštní podání úvah o bytí a existenci. Jsou to filosofické básně starověkých *Řeků*. Básně, které promlouvají zákrutami smyslového vnímání, myšlenkového vyvozování a pojmoslovnou obrazotvorností.

Člověk je bytím o sobě a bytím pro sebe. Ať se na tento problém báseň „dívá“ z jakékoli strany, vždycky tento námět uchopuje u našich nejstarších předků tím způsobem, že se lidský duch setkává s tou nejvznešenější částí bytí jejím sestoupením směrem ke světu smyslových kvalit a jejich rozborem - rozumovým poznáním.

*Koně, kteří mě nosí, mě táhli podle mé chuti,
až mě dovezli na onu proslulou k bohyni cestu,
která přes všechna města vždy vodívá znalého muže.
. . . sluneční dívky branou řídily vůz i koně přímo.
Tehdy bohyně (Díké - Δίκη, pozn. aut.) vlídně mě přijala,
chopila rukou pravici mou a tak slova vyřkla,
a mluvila ke mě:*

*„Vítej mi, jinochu, který ses spojil s nesmrtelnými
vozatajkami a na koních, již tě nesou, jsi přibyl
do domu mého, Nebyla zlá to sudba, jež tebe
přivedla na touto cestou – je vzdálena od dráhy lidské –
avšak zákon a právo. Máš proto zvědět všechno.
(In: Zlomky před Sokratovských myslitelů, Praha 1962, str. 66-67)*

*Nuže já ti teď povím – a slovo, jež uslyšíš, podrž –,
které lze jenom cesty si mysliti zkoumáním všeho:
jedna cesta, že jest a že vůbec nebytí není,
dráha to přesvědčení, neb ono provází pravdu;
druhá pak cesta, že není a že je nebytí nutné.
O této cestě ti říkám, že nelze ji nikterak poznat,
neboť nejsoucí ani bys nepoznal – není to možno –,
ani je nevyslovil, vždyť mysliti a býti je totéž“.
(In: Zlomky před Sokratovských myslitelů, Praha 1962, str. 66-67)*

*Parmenidés nám ukazuje, jak postoupením vlastních
myšlenek do světa bohů, povýšil obsah sdělení právě
tímto směrem. Zdůraznit takto rétorickou sílu příběhu
představovalo poskytnout čtenáři možnost uvěřit, že to,
co se událo v procesu sdělení, je ve své vlastní skuteč-
nosti nejen objevem nově nahlížené „pravdy“, ale stej-
ně tak poznáním s kritériem obecné platnosti. Božská
myšlenka si takto činila nárok na nevývratnost obsahu.
A v samé podstatě toho, co Parmenidova filosofie pro
západní myšlení, jeho dějiny znamená, tomu tak vskut-
ku je. Nahlédněme tedy k tomuto obsahu blíže.*

1. *Jedna cesta, že (bytí – pozn. aut.) jest a že vůbec nebytí není...*
2. *Druhá pak cesta, že (bytí – pozn. aut.) není a že je nebytí nutné...*
3. *Vždyť mysliti a býti je totéž...*

V úvodní části *Parmenidés* předkládá spojení s bohyní spravedlnosti a práva *Diké*. To se děje tak, že je svými myšlenkami, rozumem, přiváděn stále blíž a blíž k jejímu příbytku. *Sluneční dívky* představují záblesky pravdy, které se mu trpělivým sbíráním „faktů“ dostává. A jakmile je se svým přemýtláním hotov a nápad o *jsoucnu a bytí* se mu vyjeví ve své úplnosti, předstupuje před tuto bohyni, aby si dopřál potvrzení svých myšlenek. Podstatu učení potom vkládá do úst bohyni *Diké* a zesiluje tím rétorickou platnost vlastních závěrů.

To, jak se *Parmenidés* k celému tématu staví je obdivuhodný zlom v dosavadních dějinách antické filosofie. „*Bytí jest a nebytí vůbec není*“. Jen si to zkusme představit. Od *Thaléta* se všichni myslitelé snaží postulovat *jsoucno* tím způsobem, že se jedná o smyslově a látkově utvářející se existenci. *Parmenidés* ovšem myslí a prožívá svět jako *bytí o sobě*. Tudíž, zejména tento prožitek bytí je nesen tím, co toto bytí, které tu vždy nějak jest, vyplývá z toho, jakou míru platnosti mu přisoudíme tímto myšlením samotným.

Člověk prožívá bytí jako stav k němuž došel vnímáním, že *jsoucno jest a jest takové, jak mu rozumí*. Rozumět bytí lze však vždy jen tak, jaká je vlastní zkušenost s tímto bytím, subjektem, který jej vnímá. Prožívání bytí je proto věc řady událostí. Na jedné straně jsou to události chronologicky řazené podle toho, jak člověk vnímá svůj čas, na straně druhé je to prožitek z myšlení o by-

tí, které si osobuje nárok na představivost a překonávání stavu přítomného bytí vědomím o jeho jinakosti ve fantasmii či jakékoli podobě myslet bytí již nikoli jen z toho: „*co jest*“. Takto se bytí stává nejen statickou entitou výskytu sebe sama, ale stejně tak zahrnuje událost, a v tomto případě, nanejvýš událost myšlení. Potom již Parmenidovi stačí jen malý díl, této filosofie, aby ji zvětšil pro všchnu moudrost budoucnosti: „*vždyt mysli-ti a býti je totéž*“.

I tak zůstává zřejmé, že téma *nebytí* zde přebývá dosti nevysvětleno. Lze snad dovodit následující. *Bytí* je výrazem toho jsoucna, které je smyslově zachytitelné. *Nebytí* je nutným prvkem naší představy. *Nebytí* totiž v žádném případě samo o sobě neexistuje. Člověk ovšem toto *nebytí* potřebuje ve svém vědomí reflektovat, aby porozuměl naopak dále tomuto *bytí* vycházejícímu z nutnosti toho, co samo o sobě představuje: *jsoucno ve své zřejmosti toho, co se dává, ukazuje, jeví*. Tudíž, *nebytí* je pro člověka *terminus technicus*, abstrakt, rozlišovací znaménko. *Bytí* je zde podstatou, pouze a jedi-ně o *bytí* tu jde, ve své nevyvratné celistvosti. Člověk *prožívá bytí jako stav*, v němž se nachází stejně jako kterákoli jiná věc na tomto světě. *Bytí* nerozlišuje mezi kameny, rostlinami, živočichy a člověkem. *Všechno toto bytí* je sobě samému stejné, totožné. A myšlení člověka je v tomto případě nutné k podrobnosti a vysvětlování takového řádu věcí.

Člověk prožívá bytí jako stav, ve kterém se ocitá na základě emocí. Jest bytím přitahován. *Oslovováním bytí se myšlení člověka k tomuto bytí přibližuje*. Tímto oslovováním bytí je zájem člověka o toto bytí z hlediska jeho vnímané různosti. *Pouze pro člověka je různost bytí tím, co na něm vnímá a teprve následně sjednocuje*.

Člověk tím, že vkládá příběh tam, kde sám o sobě není, promítá jeho obsah, co by sebe sama, antropomorfisuje bytí vůbec. Bytí se tak stává plné božských postav. A to jen proto, aby si člověk tímto příběhem zesrozumitelnil to v jeho podstatě, co mu vždy zůstane ukryto, čímž zde jest: *smysl tohoto bytí*.

I přesto, je člověk stále na této cestě, zůstává na ní a neopouští ji. Pravda o smyslu bytí je skrytá, neboť „povaha věcí se ráda skrývá“. (In: **Zlomky předsokratovských myslitelů, Praha 1962, str. 53**)

Není proto člověku dáno, aby byl objektivní. Jest mu jednoznačně přisouzeno, aby byl **s u b j e k t i v n í**. A proč to všechno? Inu proto, že se svým myšlením, tak jako tak dostává nad všechno to, co jest vůkol něj, co jest objektivní. Člověk je tedy, subjektivním protikladem bytí.

Člověk může myslet také *nicotu*. Nikoli proto, aby se zbavoval bytí či jsoucna, ale aby vymezil rozdíl mezi tím co jest a, co není. Otázkou však zůstává, zda toto báseň, která chce být konkrétním vyjádřením existence, jest schopná ke zvládnutí.

Třeba je říkat a myslit, že jsoucí jest, neboť bytí jest, kdežto nic věru není. To na mysl ti káži, od této cesty zkoumání chci tebe odvrátit předem. Avšak též od druhé cesty, té, po níž se zmítají lidé neznalí ničeho, dvojhlaví, neb jim bezradnost v hrudi řídí bloudící jejich mysl a oni se ženou hluší a zároveň slepí, ti zmatenci, nesoudné hlavy, pro které bytí a nebytí touž je věcí i různou, pro které také ve všech věcech je zpáteční cesta.
(In: **Zlomky předsokratovských myslitelů, Praha 1962, str. 67**)

Básní vzrůstá rétorická síla obsahu sdělení. Tento účel mělo, takto podávané „slovo“, odjakživa. Staroindické eposy jsou toho zřejmým dokladem. Texty *Starého zákona* k podobnému způsobu podání nemají daleko. *Próza* a následně *popis* událostí se dostavují jako náhlivost doby. Je to kratší útvar, se stejně obsažným výsledkem. Báseň se přesouvá do oblasti tradice a uměleckého ztvárnění, jež si uchovává krásno, co by předmět vyjímečnosti. Proto se k básníkům chodilo později odpočívat nebo sdílet v kratochvilném čase společné téma, jehož doplňkem byl divadelní kus (v *antice Sofoklés, Euripidés, renesance, Shakespeare*).

Slova starověkých básníků vyzařují do prostoru, až k našim dnům. Jsou to nejjasnější hvězdy minulosti člověka. Tu, a tam, se zastavují *na planetách* typu Sokratés, Platón či Aristotelés, aby daly zemi vláhu, zeleň, květeny i zviřectvo plné života a naděje - *ve smysl bytí*.

Člověk žije příběhem, kterým si ožívuje staticky vypadající svět. Antropomorfismus je toho mocným dokladem. Příběh (*narativus*) pomáhá rozpochybovat jsooucnou nejen dějově, ale stejně tak v subjektu jednotlivce podněcovat představivost, asociace, tedy tvůrčí myšlení, které uchopováno dostatečně sebereflektivně, zůstává stát na rozumných základech toho, co jest v posledku, vyvozováno. A tak se báseň spolupodílí nejen na zachytávání jsooucího v obsahu, jenž přísluší své době a rozumu, ale stejně tak se báseň spolupodílí na překračování horizontu toho, co jest, směrem k tomu, co by stejně tak mohlo býti světem, jen o něco lepším, než-li svět, který je člověku dán k reálnému užívání.

To jest skutečný *narativ* člověka. *Svět v přesahu*. Tedy příběh založený na básnickém obrazu. Ba, co víc? Je to svět v logu, neboli ve slovech, která jej zůstávají na podkladě způsobu porozumění v souvislostech. Takto se příběh má k člověku několikerým způsobem: **1. vyprávěním, 2. nasloucháním, 3. prožitkem, 4. motivem, jakož i 5. jednáním.** Odtud viděno, báseň nemusí být jen veršotepectví, jinak nezralého ducha. Může spoluzahrnovat cestu ke změnám, k prožitkům, které se domáhají velkých idejí, obsahujících nadšení pro věc, ať je to láska nebo potřeba pohnout společnost k odvaze, neumdlévat v zápasech, dychtících po svobodách.

Tímto vším je tedy báseň a básnictví hned od počátku. Nadšením pro život, stejně jako jindy zase, nejhlubší zpovědí, jestliže se jejím tématem stává smrt. Aby toto všechno člověk mohl zvládnout, báseň mu to dovoluje v jisté zkratce. *Životem procházím pln radosti, by smrt mnou pak byla přijata, jen s drobnou námahou, a bez bolesti.* Konečně, *narativ* člověka je často o tom, aby se konec jeho žití setkal s vlídností, která nebolí.

§3. HOMÉROVY EPOSY ILIAS A ODYSSEIA A JEJICH VLIV NA PSYCHIKU ČLOVĚKA

Člověk pln bázně, ale i radosti, sklání se před stvořitel-
ským dílem bohů. Jak se v samé podstatě zrodilo myslitel-
ské téma *Homérových eposů*, může býti v podstatě
nyní už vcelku vedlejší. Zda jej ovlivnila příroda, pozoro-
vatelský talent, spoluúčast na kulturním životě, či
mnohé nesourodé řeči diskutujících na téma vztahu člo-
věka k přírodě a bohům, nebo dokonce osobní filosofie,
chtějící všemu poskytnout tímto psaním jednotlivých
částí knih potřebný řád? Inu toto a mnohé jiné, co zů-
stane patrně na věky ukryto, mohlo býti základem Ho-
mérovy inspirace k sepisování oněch věčných děl, která
došla naší přítomnosti, téměř neposkvrněná plytkými
překlady či neumělou interpretací. Homérové eposy
jsou stejně významné jako *Bible*, *Korán*, *Bhagavadgíta*.
A přesto je v jejich středu cosi jiného. Je to člověk sám,
který má k bohům živý přístup, může s nimi vést spor,
a pokud se jeho rozum ukáže hoden svým obsahem k
tomu, aby jej bohové respektovali, nechť se tak stane i
přesto, má-li mezi nimi samotnými tato skutečnost roz-
nítit vnitřní boj a zažehnout jiskru vášní na samém vr-
cholu *Olympu*. Homér pochopil sílu slova a narativní po-
třebu člověka, vyrovnávat se se silami přírody, hlubi-
nami vod, ba s celým kosmem formou příběhu. Sám
Homér však nemohl stát vně toho všeho. Nelze vypra-
covat dílo takového rozsahu, aniž by jeho tvůrce neob-
sahoval bytostně to, o čem podává svoji zvěst. *Bytí,*
naslouchání a řeč jsou v tomto ohledu předzvěstí něče-
ho, co se vposledku stane součástí jakékoli filosofie, a
to filosofie existence, kterou svým podáním po více jak
2700 letech nabídl Martin Heidegger. Jak u Homéra, tak
u Heideggera jde pouze o jedno: poskytnout otázce po
bytí nový prostor ke smyslu existence a jejím prožitku.

V *Iliadě* je vykreslen zápas člověka o kulturní svébytnost, v *Odyssei* je to zápas o sebeurčení a individuaci. Obě díla spojuje návaznost potřebou místa, děje a osoby. Výsledkem je hrdinství s množstvím božských person a jejich zázraky. Bohové, příroda i člověk chtějí být vykresleni sebou samými. Proč? Protože jen tak může bůh představovat nadpozemskost, vztahem k pozemskosti, jen tak může potom představovat něco, co je nutné překonávat pro svoji velikost, a jen tak může člověk nabývat sebevědomí, když právě to všechno, co jej přesahuje, bude schopen přijímat bez bázně a hany. Jinými slovy: *Bytí lze oslovit beze strachu, stačí pouze učinit ten první krok*. To je základním motivem *Iliady* a *Odyssei*. Oslovit znamená sdělit svůj požadavek nebo stížnost. Nebát se toho všeho, co jest kolem člověka, ale chtít to všechno učinit přívětivým v náklonosti k sobě samému. Leč, lze toho dosáhnouti, pakliže se člověk svojí odvahou zaslouhuje právě o to, aby mu byl svět nakloněn dílem obdivu, který mnozí postrádají jen proto, že jejich mysl ovládá strach.

O muži schytralém, Múso, mi vypravuj, který se mnoho, mnoho byl nabloudil světem, když posvátnou vyvrátil Tróju, mnohá uviděl města a smýšlení národů poznal, množství vytrpěl béd též na moři, trudě se v duši zápasem o svůj život a návrat milených druhů.

Avšak přece ni tak jich nespasil, jakkoli toužil, poněvadž vlastní pych, byl by všechněm příčinou skázy.

Ano, *Odysseia* představuje cestu utrpení. Má býti příkladem o zřejmé, nelehké skutečnosti, jež nazývá se existence. Jako taková nesnese ulehčení, ale jen pravdu o sobě samé. *Bytí* jest prožíváním bolesti rozhodování a činu. Jest to síla přítomnosti, stejně jako budoucnosti.

Homérovy eposy představují odkaz, proroctví, vznešenost ducha, touhu po klidné harmonii, ovšem nikoli harmonii přebujelé idealismem. Je to harmonie, o kterou je nutné se starat, a to jen zásluhou o rozumné pozvedávání mravní čistoty. Nic jiného zde nemá hloubku a platnost. A pakliže tomu tak je, představují Homérovy eposy závazek.

Pozdější filosofové, ať píšíci nebo i nepíšíci v básnickém podání, tak jako tak, z *Homéra* přejímají právě tuto mravní čistotu. *Homérem* se potom následnými filozofiemi prolíná mravní cit, stejně jako ideály a v neposlední řadě také idealismus. Jak daleko stojí například *Platón* od *Homéra*? Inu, je to *pouze na vzdálenost ideje*. U Platóna je to nadsmyslový svět, který sahá až do kosmu, u Homéra je to svět bohů, kteří tento kosmos opanují, co by svůj vlastní svět. Platón mluví o idejích všeho druhu, Homér vtiskuje bohům sám tvůrčí logos, zůstávající stejně tak i všechno, co se později převrací v obrazy, kterými se tento svět pyšní, aniž by tušil, že jsou to jen platónské kopie myšlenek oněch bohů, co by vlastních zůstavitelů existence.

Jak tedy vidno, báseň zde chce nabídnout cestu. *Svět není ukončen a proto není ani dokonalý*. Cesta k jeho zdokonalování proto musí pokračovat. Záchvěv deismu lze zahlédnou proto i zde. To, co nebylo dokočeno, řítí se do záhuby a člověk zachraňuje, co se dá. Absurdita antické tragédie tak vskutku stojí kdesi na samém počátku a nikdo už jí nikdy neodpáře právě tento pocit marnosti, jestliže si uvědomíme, že takto nastavená filozofie existence ve skutečnosti odhaluje jen samý nepořádek a chaos, který je zapotřebí uklízet s každou nově přicházející generací, znovu a znovu! Znamená to potom jen tolik, že *člověk žije v kruhu dějin a emocí*.

*Potom vlastní své choti dal Odysseus zchytralý pokyn,
ženichům sekry sivé a také lučiště dáti
v zápas, nám nešťastným lidem a k počátku záhuby na-
ší. Ale ni jediný z nás té tětivy silného luku
nijak nemohl napnout, vždyť mnoho nám chybělo síly.
Když však veliký luk měl do rukou přijíti jemu, tehdáž
hromadně všichni jsme důtklivou volali řečí, nedat mu
do rukou luk, byť sebe ho důtklivěj žádal! Jediný
Télemachos dal rozkaz mu lučiště podat.*

Dějová zápleťka plná emocí, vůle a rozhodování. Člověk je vtažen, aniž by si to plně uvědomoval. Toto už není jen pouhá četba příběhu. Tady se ten, kdo takový příběh sleduje, musí nutně stát jeho součástí. Komu dát za pravdu? Odvážnému Odysseiovi nebo zdrženlivým druhům? Co se, nakonec rozpoutá, jestliže Odysseus napne tětivu luku a vystřelí? Bude to lýtý boj nebo se dá nepřítel na ústup?

Jsou v kulturních dějinách mnohé takto podobné příběhy vykreslovány stále se stejným poukazem na vůli jednotlivce. Každý z nás má osud toho druhého ve své moci. *Bhagavadgíta*, *Epos o Gilgamešovi* a jiné. Všechny tyto známé texty ponoukají k esenciální morálce, jejíž podstatou je odpovědnost s vědomím, že vše je dílem jednotlivce. Ale nejen toho odvážného; on i zbabělec může napáchat hodně škod, jestliže ve zbrklosti, ponoukán strachem učiní rozhodnutí, které uvrhne druhého člověka do věčných muk a útrap. V tomto ohledu básnická díla splývají. Když *Hölderlin* básní o *Germánii*, i zde nalézáme spoustu shodných míst, doplňovaných nadto ještě oslavnými ódami na národní hrdost, vázanou k zemi, půdě a všemu tomu bohatství, které je nezadatelnou součástí každého, kdo měl to štěstí, aby se stal bytostí, mohoucí užívat takových výhod.

Homérovo básnictví ponouká k hrdosti a k obdivu. Epos má být nejen oslavou, ale stejně tak podnětem k vůli, být lepším ve své pozemskosti. A nejen v představě, obrazem, ale zejména činem. Odvaha konat i za vědomých útrap, kterých však netřeba litovat, ale naopak, podstupovat je pro blaho ostatních - v takovém jednání jest ukryto hrdinství samo.

Hrdinství se ukazuje v jednotlivci, a to v jeho schopnosti jednat správně v místě a čase. Ovšem stejně tak jest hrdinství spojeno s rozumnou zdrženlivostí. Neboť skutečný hrdina se neholedbá svými činy, jako spíše pochybuje, zda oběti, které jsou přinášeny, byly obětmi nutnými. Z každého takového činu se hrdina poučuje a sbírá zkušenost k sebereflexi. Tudíž, všechn svůj duševní prostor hrdina věnuje tomu, co se stane, jakmile svůj čin vykoná. Neboť, hrdina nejedná pro čin sám, ale pro jeho výsledek. Je vždy dál, tam, kam jeho konání směřuje, v přesahu, a přesto ve střízlivé přítomnosti, protože musí zvažovat překážky a možné nástroje, kterých lze využít ke spravedlivému dokonání záměru.

Hrdinou se člověk nestane svým myšlením, ale svým jednáním. Tím tedy, že na sebe bere víc odpovědnosti, aniž by se rmoutil vlastních omezení, popřípadě ztrát. Přesto hrdina koná i s tímto vědomím. Je to vědomí spoluzahrnující rizika. Rizika jsou různá. Hrdina však zpravidla mívá nakročeno dál, neboť dílem okamžiku mu před očima probíhá celá obsah průběhu toho, co jest předmětem nutného konání. V tomto ohledu je hrdina klidný ve strategii, důslednosti, vytrvalosti, ale i racionálním přesvědčení o smysluplnosti svého jednání. Odtud potom pramení i síla jeho osobnosti, která na sebe váže ty, kdo v něm rozeznávají ten díl sebe, jenž prozatím dřímá v pozadí, aby se nechal k činům vést.

DRUHÁ ČÁST
NA DOMÁCÍ PŮDĚ

§4. KAREL JAROMÍR ERBEN - ROMANTISMUS V REÁLNÉM PROŽITKU SEBE SAMA

Co víc si může dobrý básník přát, než je-li jeho dílo výsledkem zaujetí sebou samým a současně i zaujetím existence svého okolí. Jak lépe provázat vnitřní pohnutky s bídou světa? A přesto tím, co tvoří báseň, zůstat na vlastní půdě myšlenek, které nejenže drží pohromadě, ale stejně tak promlouvají libozvučně ke komukoli, kdo pohledem zavadí o jakýkoli verš.

*Tma jako v hrobě, mráz v okna duje,
v světnici teplo u kamen;
v krbu se svítí, stará podřimuje,
děvčata předou měkký len.*

Prostá, tichá každodennost. Nevývratný okamžik místa a doby. Všechno do sebe zapadá. Zůstává už jen otázkou, co dál? Jak naložit s tímto dílem okamžiku? A je zřejmé, že zůstalo jen ono ticho. Přitom žádná nuda! Ticho je třeba přečkat, podvolit se jeho zdánlivé nicotě a vykresat z něj nikoli prázdnotu, která se sama sebou ohlašuje s nevývratnou naléhavostí, ale zůstat jej, co by příležitost. K čemu? Sdílení, dobrému slovu, pohledu a radosti ze společně tráveného času. Temná noc za okny ještě nemusí být pobýtkou k *temné noci v mysli*.

*Toč se a vrč, můj kolovrátku,
ejhle adventu jít nakrátku
a blízko, blizoučko Štědrý den!*

*Mílotě děvčeti přísti, mílo
za smutných zimních večerů;
neb nebude darmo její dílo,
tu pevnou chová důvěru.*

Naděje přichází, když mysl nelení a pátrá tam, kde se druhá bytost, milá srdci našemu, nachází.

Skutečnost všeobjímajícího bytí není vždy jen ve velkých činech. Je tu ještě niternost prožitku v čase, místě a právě prováděném konání.

Co chtějí říci básně? Inu jest to vždy jen střípek duše bázně. A, asi takto, dalo by se osvětlit, když básníka opouští jeho duše klid – nutká jej stále něco psát a psát, a talentem, pokud možno nemrhat.

Romantický prožitek v reálném bytí nechce být idealismem. Chce být záměrem poukazu, že to, co je přítomné, je stejně tak skutečné. Mnohé básně doprovází idea nebo se z nich ideje splétají. Avšak, není to snílkovství, leč život uchopovaný takový, jaký je. V tom je síla *Hrubínových témat*. Do básnického světa pozval trochu toho realismu, jenž se takto stává, současně, ódou na krásné slovo. A co jeho současníci?

*Já sám nevím proč, co to značí,
že jsem tak zamyšlen,
ta prastará pověst k pláči
mě týrá dnes po celý den.*

*Vzduch ochladl, už se stmívá
a tiše plyne Rýn,
zář slunce dohořívá
a na hory pad stín.*

Výše uvedené verše pochází od Heinricha Heineho (*Lorelei - Kniha písní*), Erbenova staršího současníka. Také on nacházel ve stejné době v básni předně prožitek, i když jej později koncipoval jako hrdost zaměřenou na rodnou, germánskou hroudu. Stylově mají Erben a Heine mnoho společného. A tematicky se, rovněž mnoho neliší. Jde jim oběma pouze o to, aby duch člověka povstal z pozadí vlastní existence, existence každodennosti, která si neodpouští nic z lopotné práce dne i noci.

§5. KDO KOHO VE SKUTEČNOSTI PŘEDCHÁZÍ?

*Na skále sedí panna,
má démantový pás,
je celá ošperkovaná,
češe si zlatý svůj vlas.*

*Má zlatý hřeben v hlavě,
češe a zpívá si,
zpívá tak dojímavě,
co zpívá, ach, co asi?*

*Lodník je dojat tím zpěvem,
ten zpěv ho tak ošálí,
že upoután luzným zjevem,
si nevšimne úskalí.*

*Vír lod'ku podemílá,
už nahnul se její kraj,
to všecko způsobila
svým zpěvem Lorelei.*

Co člověku dává ve skutečnosti vnitřní klid? Je to předně vědomí, že chápe souvislosti. Báseň však začasť vede mysl čtenářovu zejména takovými úskalími, která se týkají vytrhování z kontextu a poskytování pohledu na detail. Takto je báseň v jistém ohledu také věcí nedočkavosti. Básník tepe verše pro verš sám, spěchá k jejich konci a nikdy s nimi není spokojen. Jest to trápení. Nic není hotovo, neboť vždy je možno své dílo přepsat. A proč by, se obsah musel tvářit jako výsledek, když bude navždy považován za nedokončený. Takto se úděl básníka stává jemu vlastní bolestí. Trvale být nespokojen. A je-li někdo, komu se verše líbí, tak jako tak v ústech takového jedinca „mé verše“ zní přece cize. Nejsem to Já, kdo jimi vládne, ale jim vzdálený duch.

Kdekoli na člověka číhá nebezpečí, že zapomene na řízení svého směru, když zaujat mûzou, která v něm roznítí zájem, vášeň nebo touhu, setká se posléze s realitou, která nic z toho, kam se mysl utekla nenabízí. Idea předchází pád, realita ponouká k ideálu. Jest to vždy a jen tato snaha, která člověka posouvá dál a dál. Jen po malých krůčcích zkušenosti se sebou samým, a se světem svého okolí.

Aby se člověk dočkal vděku svého, že již pochopil, zač je toho loket, musí takovými cestami nejen projít, ale kráčet stále dál a dál. Život není žádná „nesnesitelná lehkosti bytí“. Naopak, poctivý život jest o to snesitelnější, oč více je člověk zaangažován na nutnosti, vyhovovat jeho nárokům rozumným překonáváním překážek. Jakékoli jeho usnadňování spěje ke svému konci o mnoho dříve; tam kde se život vyprazdňuje lacinostmi obcházení.

Kdo je nebo, co jest předcházeno? Pouze ve stavu plné bdělosti, má člověk za svůj úkol směřovat k horizontu svého bytí. Nejtěžší na této cestě je vždy přítomnost. Nelze ji obejít, ale pouze přijímat a prožívat takovou, jaká jest. V přítomnosti se budoucnost jeví vzdálená blízce, když se v ní samé daří zvládat vše tak, jak se to má; popřípadě je budoucnost na hony vzdálená, jestliže se přítomnost zdráhá svými nároky člověka pustit k rozletu a naopak strhává k minulosti.

A tak se lodě našich osudů zmítají ve víru událostí, kterými jsou naše smysly. Pouze jimi, jejich zaujetím ztrácí člověk orientaci. Nabývá ji teprve, až se zkalený zrak proklestí mlhou zájmů a potřeb, které svým nablízkým šperkem a lákavou nabídkou, poskytly neodvratnou zkázu ve jménu naléhavosti domněle, bez odkladu.

§6. JSOU DĚJINY BÁSNICTVÍ DĚJINAMI LIDSTVA?

Odpověď je, zdá se, jednoduchá: ano, ale v jakém smyslu? Vykládaná historie chce věrně poukazovat na pořadí událostí i s přesnou datací. Báseň ovšem nejčastěji předkládá dějinný příběh v jeho idálním ztvárnění. Nadsázka zdůrazňuje tragédii, ironie poukazuje na malost lidského ducha, niternost duševní pohnutky odkazuje na svědomí a odpovědnost, stud nebo utajenou lásku a nenávist, či záměr prozrazující latentní potřebu msty, a tak dále. To vše se děje v nějakém historickém čase, kde člověk dosahuje svého stupně vědění, morálky, zájmu a potřeb. Báseň je proto mnohdy výrazem takového ideálu, který odpovídá na otázku, kde se člověk, vlastním sebepojetím nachází. *Voltaire* patrně jako první svým přístupem k historii, vytvořil filosofii dějin. Básnictví nejčastěji odráží svoji přítomnost takovým způsobem myšlení, které se stává niternou součástí jejich obsahu. Dějiny jsou oborem, který hledá v lidském konání směr. Báseň je jejich kormidlem. Poukazuje na skryté motivy vlastní přítomnosti. Člověk jest vždy jejím hlavním obsahem. Má v nich hlavní roli. A je jedno, zda je to láska nebo nenávist, či opěvování krás přírody. Jsou to dějiny slova, které je nejdůležitější výpovědí o tom, co člověka v daném čase zaujalo a učinilo součástí své přítomnosti. Jen tak lze poznávat, vedle obecné historie konkrétní čas jedince v němž pobýval poctivě zaujat jeho obsahem a svými pocity. Proto jest básnictví víc než pouhá slovní skládačka. Představuje pro každého jedince v jakékoli době poznání svých kořenů. Člověk vyrůstá z básnického útvaru k sobě samému, aniž by to měl pohotově ve svém vědomí, protože báseň sděluje myšlenku soudržným způsobem, neboť právě verš dělá z toho, co jest záměrem myšlenky, úzce provázaný děj, neztrácející se v marnosti vysvětlování.

Rosa coeli

*Na celém světě není tolik ticha
jako když sněží v Dolních Kounicích
a probořenou střechou katedrály
snáší se k zemi bílý sníh*

*Slavík tam zpívá v létě celou noc
a němá luna na cimbálek hrá
stříbrný nástroj který nemá strun
pod volným nebem v troskách kláštera*

*Ty holé zdi tu stojí po staletí
kde byla dlažba dávno roste pýr
z přadena touhy panna odmotává
a nad hlavou jí létá netopýr*

*Když odmotala všechnu hebkou
přízi složila ruce v klín a zatajila dech
na nebi zvolna zhasínají hvězdy
a netopýr jí usnul ve vlasech*

*A co jsou staletí a co je vlastně věčnost
než ve vesmíru opuštěný kout
Ve studni času utopil se okov
na dno té studny nelze dohlédnout*

(Jan Skácel)

Kde se má člověk vlastně schovat před vlastním úkrytem, když tam, kde se holedbá svojí vyjímečností, jest to *opuštěný kout vesmíru*? Co jsou člověkovy dějiny, čím jest mu jeho přítomnost, když tedy a vlastně žije v prázdnotě vesmírné anonymity? Nezbývá, než každodenní shon, vítr do tváří, sdílení, co ruka ruku mine nebo přírodou zakleslí s láskou v srdci se člověk prochází. Jen toto a nic více, se dějinně a dokola, stále přihází.

§7. BÁSEŇ VYROSTLÁ ZE SPIRITUÁLNÍHO NITRA

*Kam bych byl unikl před duchem tvým?
Před tvou tváří kam bych se skryl?
Kdybych do nebe vystoupil, tam jsi ty,
kdybych si ustlal v podsvětí – i tam jsi!
Kdybych si oblékl křídla jitřenky,
kdybych se usadil za mořem dalekým,
i tam by mě vedla ruka tvá,
tvá pravice by mě držela!
Kdybych si řekl – Snad pohltí mě tma,
až světlo kolem mě noc vystřídá –
tobě nebude temná ani tma,
noc jako den ti záři dá,
tma bude pro tebe světlu podobná!*

(Žalm Davidův 139)

Jedním z nejčastějších básnických žánrů, jak jsme si ukázali na začátku tohoto pojednání, je zejména duchovní prožitek. Může se týkat jak popisu obecného bytí v kontextu existence, tak i osobního vyznání nejhlubší oddanosti Bohu či jiné duchovní podstatě, která jest za takovou považována. *Starý a Nový Zákon* jsou jedním z nejrozsáhlejších takových pojednání. Je to skladba dějinného, ale i prorockého či filosoficko-etického výkladu složitosti lidského světa *vůle, víry, myšlení*, popřípadě *citových barev*, ale i *příkladných příběhů*. Sama o sobě je *Bible* téměř *terapeutickou knihou* svého druhu. *Ukazuje na vznik konfliktu, jeho průběh, stejně jako ústí v možnosti jeho vyřešení*. Takto se tedy *Písmo* dá použít ve smyslu i duchovního poradenství jako výchozí pramen. Jde o nekonečnou řadu úhlů pohledů na jednu a tutéž „věc“, jakou jest *smysl lidského života*. Nehodnotíme zde tedy politiku víry, ale pouze a jen její význam pro život, ať jest to víra v cokoli, co přináší naději.

*Mé nitro zformovals ty sám,
v lůně mé matky jsi mě tkal.
Chválím tě za tvá díla ohromná,
za to, jak podivuhodně jsem udělán
a že mou duši tak dobře znáš!
Jediná z mých kostí ti nebyla ukryta,
když jsem byl vskrytu formován,
když jsem byl hněten
v zemských hlubinách!
Můj zárodek tvé oči viděly,
všechno jsi zapsal do knihy – dny,
jež mi byly určeny,
než začal první z nich.
Jak jsou mi drahé, Bože, tvé myšlenky,
je jich tak mnoho, že nejdou vypočít!
Kdybych je počítal, než písku je jich víc;
budu zas s tebou, až se probudím!*

(Žalm Davidův 139)

Člověk sám sebe prožívá, v takto nastavené víře, ve vlastní jinakosti. Nepovažuje se být sám sebou, ale vycházející z bytí jiného. Hluboká, existenciální sebereflexe. To jediné, slovem tedy i spravedlivé přiznání, že o samotě není samoty, když duch přijal jsoucno za svůj původ, může tak bezesbytku náležet všemu, aniž by se rmoutil, že zůstává na světě bez pouta. Naopak, toto duchovní pouto dává kořeny, umísťuje člověka tam, kde se narodil a vyrůstal. Odtud nezlomné hodnoty a první hranice, jimž už nic nechybí. Je-li člověk obdaruován rozumem, právě zde se mu již nezobrazuje svět v bloudivém hledání. Jest to sebenalezení v místě a čase, které se tak stávají věčností obsahu vlastní mysli. A kromě toho, je-li tato duchovní sebereflexe pravdivá, pomáhá nahlížet, že kdokoli je na tom stejně. Duchovní báseň ozřejmuje zastavení v čase, zpětným přívratem.

Drama lidské duše však i přesto pokračuje, když duchem se prolévá:

*Ať mě spravedlivý třeba i bije,
jen ať jsem napomínán přítelem,
ať mi však hlavu nemažou ničemové –
proti jejich zločinům stále modlím se!*

*Až jejich vůdcové budou svrženi ze skály,
jak dobře mluvil jsem, všichni poznají.
Jako když oráč rozčísne brázdu v zemi,
poletí jejich kosti do chřtánu podsvětí!*

*Já k tobě, Hospodine, Pane, upírám oči,
na tebe spoléhám, nenech mě zahynout!
Chraň mě před pastí, kterou mi nastražili,
před léčkami těch zločinců!
Ničemové ať padnou do svých vlastních sítí –
já zatím uniknu.*

(Žalm Davidův 141)

Co víc může se člověku přihodit, než že dojde vnitřního klidu odmítáním zloby, když za ty, kteří zlořečeří, nezbyvá než *modlit se*. Co jest zde onou modlitbou? Předně je to přání dobra. Tedy toho dobra, které je postaveno na vnitřní sebedisciplíně. *Staniž se vědomím zla, jestliže doposud chování druhého nenabylo nic než toho, že druhý měl se jím cítit poškozen, byť nijak nepřiléval oleje do ohně*; pomluva či jiné konání, bere si za své stát v skrytu, coby osud, jenž sám sebe povýšil na toho, jenž praví: *Já jsem dílo Tvých kroků, mě se budeš zodpovídat!* Co jest však, komu jinému do životů ostatních, jen tomu, který se stal nebesami, bohem na zemi!

§8. BÁSEŇ ZAHALENÁ DO SAMOTY

Jak mocně a výjimečně působí čas v němž člověka obejmeme všudy přítomná, neprostupná tma. Jak zvláště se do mysli vkrádá tajemství, záhada, jestliže podléhá moci fantasmie. A co jest báseň vlastně? Ideální obraz pravdy. A přitom vychází z toho, co život dává – a nic více. Vždyť každý moment, který je v básni utkán slovem, má přitahovat soudržností mezi světem a myšlenkou. A jistě že, dá se takto odhalovat nejedna skutečná pravda. Pravda člověka, o člověku, pro člověka. Básně nejsou určeny, vskutku nikomu jinému. K čemu by byly básně, jestliže by je jejich tvůrce zasvětil věci nebo jinému živočichu? Leda tak nějakou kratochvilnou slátaninou. A samota večera, tak nutkavě ponouká k tomu, aby se stala věcí ztvárnění zahlednutých pravd.

Večerní soumrak

*Když přítel zlosyna, když Večer zavítá,
se plíže jako vlk a jako bandita,
tu nebe nad námi jak kopule se sklene,
a člověk ve zvíře se změní nezkrocené.*

*Bud' vítán, Večere, bud' vítán, pozdraven:
„Dnes pracoval jsem dost,“
když člověk unaven si právem říci smí,
když duše zkormoucená
si v tobě oddechne,
jež krutým bolem stená,
v sen hlavu učenec když těžkou ukládá,
když dělník vysílen v své lůžko upadá.*

(. . .)

(Charles Boudilaire – *Večerní soumrak*)

Tudíž, může to být třeba i báseň o zítřku, pakliže se týká znovunabývání sil, ponoukaných zvláštním dosahem, ještě naposledy vzhmáhajících se sil, k nějakému tomu úkolu, jenž zůstal vězet v hlavě. Kolik neklidu si takový moment vyžaduje, je už potom věcí subjektivního zvládnutí oněch domnělých potřeb. A nelíšíme se v tom ani trochu, ať jsme dětmi, dospělými nebo starci? Usínání někdy vsutku bolí. Proč? Protože má být přerušeny kontakt s realitou, se světem a s těmi druhými, neřku-li také se sebou samým. Proč něco takového vůbec přerušovat, když je tu klid na opravdové sdílení? Vědomí „jít spát“ představuje proto jednu z nejčastějších ambivalencí, s níž se většina lidí občas, u sebe, setkává. A potom, jak to mistr správně podotýká: *„duše zkormoucená...v sen hlavu učenec když těžkou ukládá“*.

Kdože je tu vlastně onen učenec? Kdokoli kdo přemýšlí, má proč a myšlení se mu stalo úkolem. Kdokoli, kdo si jakoukoli práci odpočinek zasluhuje. Míra toho, čeho je člověk nositelem je podobnými kroky naplňována. A stačí k tomu například už i jen vědomí, že emoce, která říká něco o tom, že by se mělo jít už spát, současně podotýká, že spát bude lze předně až v pozdním čase svého věku a nyní jest zapotřebí žít.

To jsou ona kouzla a čáry básnického umění. Dojít podstaty, i když už se oči klíží, víčka těžknou, a přesto se výdej díla daří dokončit. Proto je básnictví prožitek. Neboť v tomto prožitku jest ukryta krása z toho, co se večer jeví být až geniálním, ač posléze, ledva básník spatří denní světlo, nejraději by zničil všechno, co u svíce, lampy, počítače stvořil v domění, že jest „toto“ jeho dílo z předešlé noci vůbec z těch nejlepších. Je tomu tak proto, že večery ponoukají k idealismu. Mysl jest za uplynulý den znavená, kdo by potom počítal s naivitou.

§9. KDO TU POTOM JEŠTĚ ZBÝVÁ? NO PŘECI MISTR Z NEJPOVOLANĚJŠÍCH SHAKESPEARE

Člověk se točí v kruhu vlastního bytí. Nemá ve skutečnosti úniku. Ocitne-li se v nesnázích, první, co jej napadá je násilný způsob překonávání překážet. Proč to všechno? Inu má pro to uzpůsobené vlohy: *pudy, špatnou intuici, nízké sociální IQ, domněnky, domněnky a zase jenom samé domněnky...*, no a aby toho nebylo dost, stojí vždy na prahu nevývratných přesvědčení. To nejtěžší, co Bůh mohl člověku dát, je zůstat úplně normální. Za svoji normálnost lidé nejčastěji platí samotou, opuštěností, pocitem prázdnoty a nezajímavosti, ztrátou přitažlivosti, přesvědčením o vlastní nicotnosti. Hledat vyjímečnosti, stalo se tak jeho téměř posedlostí. Aby to člověk změnil, vymýšlí všelijaké úskoky: nic mu není dost, touží po všem, co je malicherné a je mu jedno, co si o jeho morálce myslí druzí lidé:

*Chceme mít potomstvo od všeho, co je krásné,
aby květ krásy zde nikdy kvést nepřestal,
nýbrž až dozraje, až opadne a zhasne,
aby zas dědic nes památku jeho dál:*

*ty ale, zahleděn jen do obrazu svého,
živíš svůj jas a třpyt jen z vlastní podstaty
a způsobuješ hlad tam, kde je hojnost všeho -
sám sobě nepřítel a k vlastní slasti zlý!
I když jsi nejsladší ozdoba toho světa
a hlavní hlasatel radostných jarních dní,
chystáš sám v sobě hrob tomu, co v tobě vzkvétá,
a - něžný lakomec - plýtváš v svém skrblení.*

*Smiluj se nad světem, zanech té lakoty,
nechtějte poklad všech zhltnout jen hrob a ty!*

(W. Shakespeare, *Sonety 1*)

Jen takto se překonává úzkost, která si neví rady. Jest to daň za vědomí, jehož je člověk nositelem, ale nezná doposud způsob, jak jej užívat pro své vlastní dobro. Vědomím člověk bojuje za mnohé ideje, stále směřuje k budoucnosti a svoji přítomnost, v níž neumí žít omlouvá špatnou minulostí. Je to ta největší sebelež, kterou si člověk mohl sám o sobě vymyslet a postavit na ní ještě něco tak pitomého, jako je politický program o slibech a ideálech. Logika a kultura myšlení, jdou tady stranou.

Nelze se divit, když potom přijdou ti, kteří toto vše vidí v existenciálním měřítku své filosofie, jako například Martin Heidegger, který svoji základní knihu nazve „*Bytí a čas*“ nebo Jean-Paul Sartre „*Bytí a nicota*“. Předvádí se nám zde ve skutečnosti divadlo myšlenek s přesně umístovanými slovy: „*Existenciální rozvrh autentického bytí k smrti*“ (Heidegger) a „*První postoj k druhému – láska, řeč, masochismus; Druhý postoj vůči druhým – lhostejnost, touha, nenávisť, sadismus*“ (Sartre).

Nic výmluvnějšího zde nemáme! Heidegger dopsal *Bytí a čas* v roce 1927, Sartre *Bytí a nicotu* v roce 1947. Jde o dva historické svorníky druhé světové války (před ní a po ní). Člověk stojí dál na svém místě, stejně otřesen sebou samým, svojí neschopností, pohnout se morálně dál. A co se od té doby vlastně změnilo, směrem k naší přítomnosti. Technologicky člověk přerostl všechno, co se dalo. Morálně však zůstal vězet daleko, ve své vlastní minulosti.

Básně nás mohou vždy pobízet k zamyšlení, jehož dalším krokem, by se mělo stát odhodlání a čin. Proč tomu tak není je záhadou. Možná, že člověk bere básně jako prožitek splňující touhu po naplnění podněty, a tak je vlastně nebere vážně, stejně jako nebere vážně nic jiného. Slova jako: „*Stačí být*“ jsou falešná, jde o víc!

Použité prameny – literatura:

1. Svoboda, *Zlomky předsokratovských myslitelů.*
2. Diogenés Laertios, *Životy výroky a názory proslulých filosofů.*
3. Homér, *Iliada.*
4. Homér, *Odyssea.*
5. K. J. Erben, *Básně.*
6. H. Heine, *Básně.*
7. F. Hölderlin, *Básně.*
8. J. Skácel, *Básně.*
9. Bible, *Starý a Nový Zákon.*
10. Ch. Boudelaire, *Básně.*
11. W. Shakespeare, *Sonety.*
12. M. Heidegger, *Bytí a čas.*
13. A. Schopenhauer, *Svět jako vůle a představa.*
14. J.-P. Sartre, *Bytí a nicota.*
15. G. W. F. Hegel, *Dějiny filosofie.*

*V básni ukryješ i číši vína, pakliže
slova v ní nejsou
jen samá
hlína*

© Jiří Adamec

BÁSEŇ A JEJÍ PROŽITEK

Adamec Jiří - Filosofický seminář - Katedra teorie
2023
A6, 100 výtisků

IČ 105-48-629/158